

ონტოლოგიური არგუმენტი ნორმან მაკკოლმთან

ბაქარ ქავთარაძე*

I.

არსებობს თუ არა ღმერთი?¹ ამ ურთულეს მეტაფიზიკურ კითხვას, ღმერთის არსებობის სასარგებლოდ შემუშავებული ერთ-ერთი არგუმენტი (ონტოლოგიური არგუმენტი) შემდეგნაირად პასუხობს: ღმერთი ნამდვილად არსებობს და ამის დასაბუთება შეიძლება თავად სიტყვა ღმერთის ფილოსოფიური ანალიზიდან. კერძოდ, სიტყვაში ღმერთი იაზრება უსრულყოფილესი, უდიადეისი და ყველაფერზე აღმატებული (ღმერთის ასეთი გააზრება დამახასიათებელია თეიზმისთვის, დეიზმისთვის და ნაწილობრივ პანთეიზმისთვის)² რეალობა. გონების მიღმა არსებობა, ან აუცილებელი არსებობა, ანუ არარსებობის შეუძლებლობა, ან ყველა

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის თეოლოგიისა და ფილოსოფიის ინსტიტუტის მკვლევარი. b.qavtaradze@sabauni.edu.ge

¹ ტერმინ „ღმერთში“ შეიძლება ჩაიდოს სხვადასხვა (თეისტური, დეისტური, პანთეისტური, პანთეისტური, მითოლოგიური, ჰენოთეისტური და ა.შ.) შინაარსი. მაგრამ, ონტოლოგიური არგუმენტის განხილვის ფარგლებში, მე ღმერთის იდეა მესმის ისე, როგორც ეს კლასიკურ თეიზმს და დეიზმს ესმის, რომ ეს არის სინამდვილე, რომელიც არის სამყაროს, ან მულტივერსის მიღმიერი უმიზეზო პირველმიზეზი, რომელიც არის სული, მარტივი, ერთი, უსხეულო, არამატერიალური, უხილავი, ყველა შეგრძნებადი საგნის და თავად შეგრძნებების მიმართ ტრანსცედენტური, თავისთავად არსებული, მარადიული, შეუქმნელი, პიროვნული, უცვლელი, წმინდა აქტუალობა, ყოვლისმცოდნე, ყოვლისშემძლე, ყოვლადკეთილი და ყველგანმყოფი. თეიზმი ამბობს, რომ ღმერთი ერევა მის მიერ შექმნილ კოსმოსში „სუპერნატურალური გზით“, ხოლო დეიზმი ამბობს, რომ არ ერევა. სწორედ ეს არის მათ შორის განსხვავება. მაგრამ, ონტოლოგიური არგუმენტის განხილვის კონტექსტში, ეს განსხვავება არაფერს ცვლის. ამ საკითხთან დაკავშირებით იხილეთ შემდეგი წიგნები: Geisler N.L., *Christian Apologetics*, 2nd Ed., Baker Academic, 2013; Horn T., *Answering Atheism: How to Make the Case for God with Logic and Charity*, USA, 2013, 15-27.

² Feinberg P.D., Geisler N.L., *Introduction to Philosophy: A Christian Perspective*, Baker Academic, 1987, 271-287.

შესაძლო სამყაროში (ტერმინი შესაძლო სამყარო, გამოიყენება მოდალურ ლოგიკაში და ის აღწერს იმას, თუ როგორ შეიძლება ბოდა, ან შეიძლება იყოს რეალობა³) არსებობა, უფრო სრულყოფილებაა, ვიდრე მხოლოდ გონებაში არსებობა, ან შემთხვევითი (შემთხვევითი არსებობა აქვს ისეთ საგანს, რომელიც მისი არსებობის ყოველ წამს შეიცავს საკუთარ თავში არარსებობის შესაძლებლობას⁴) არსებობა, ან მხოლოდ ზოგ შესაძლო სამყაროს არსებობა. შესაბამისად, რადგან სიტყვაში ღმერთი იაზრება უსრულყოფილესი, უდიადესი და ყველაფერზე (ანსელმის დეფინიციის მიხედვით – „ღმერთის არის ის, რომელზე აღმატებულის წარმოდგენაც შეუძლებელია“⁵.) აღმატებული რეალობა, ის უნდა არსებობდეს გონების მიღმა, აუცილებლად (ის უნდა არსებობდეს ისე, რომ მისთვის შეუძლებელი იყოს არარსებობა) და ყველა შესაძლო (მოდალური ლოგიკის მიხედვით, აქტუალური სამყარო არის შესაძლო სამყაროთაგან ერთ-ერთი) სამყაროში. ეს კი ადასტურებს, რომ ღმერთი არსებობს.

ონტოლოგიური („ონტოს“ – არსებობა, ყოფიერება, „ლოგოს“ – მოძღვრება)⁶ არგუმენტი, შექმნა თეისტმა ფილოსოფოსმა ანსელმ კენტერბერიელმა (1033-1109)⁷. თუმცა, არგუმენტს ეს სახელწოდება (ონტოლოგიური) მიანიჭა არა ანსელმმა, არამედ ფილოსოფოსმა იმანუელ კანტმა (1724–1804), თავის „წმინდა გონების კრიტიკაში“⁸. ეს არგუმენტი, როგორც უკვე ვნახეთ, ღმერთის დეფინიციიდან ასაბუთებს მის რეალურ არსებობას. ამის გამო, ეს არგუმენტი არის სრულიად აპრიორული (აპრიორული ცოდნა, არის იმ

³ Craig W.L., *Five Argument for God*, London, 2016, 28-41.

⁴ Horn T., *Answering Atheism: How to Make the Case for God with Logic and Charity*, USA, 2013, 108.

⁵ St. Anselm *Basic Writings: Proslogium, Mologium, Gaunilo's In Behalf of the Fool, Cur Deus Homo*, Translated by S.N. Deane, 2nd Ed., USA, 1982, 7-9.

⁶ ქელიძე მ., ფილოსოფიის შესავალი, თბილისი, 2009, 62-68.

⁷ St. Anselm *Basic Writings: Proslogium, Mologium, Gaunilo's In Behalf of the Fool, Cur Deus Homo*, Translated by S.N. Deane, 2nd Ed., USA, 1982, 7-9.

⁸ Кант И., *Критика Чистого Разума*, Перев. Н. Лосский, Азбука, 2019, 485-493.

სახის ცოდნა, რომელიც ადამიანისთვის ბუნებრივად ცნობილია, ან მისი გაგება შესაძლებელია ფაქტებისა და ცდისგან დამოუკიდებლად⁹ ტიპის, რადგან ის ეფუძნება არა დაკვირვებად ფენომენებს ან საგნებს, როგორც კოსმოლოგიური¹⁰, ტელეოლოგიური¹¹ და სხვა აპოსტერიორული (აპოსტერიორული ცოდნა, არის იმ სახის ცოდნა, რომელიც მიიღწევა დაკვირვების, ან ცდის შედეგად)¹² არგუმენტები, არამედ მხოლოდ ღმერთის იდეის აბსტრაქტულ ანალიზს¹³. შესაბამისად, ონტოლოგიური არგუმენტის, როგორც აპრიორული დასაბუთების არსი, სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ ის აქცენტს აკეთებს ღმერთის ცნებაზე და მისი ანალიზიდან ასკვნის მის რეალურ არსებობას.

ონტოლოგიური არგუმენტი, როგორც უკვე აღინიშნა, შექმნა ანსელმ კენტერბერიელმა. მან ეს არგუმენტი, ჩამოაყალიბა თავის ნაშრომში „პროსლოგიონი“ (თავი 2-4.). ამის შემდეგ, ის განავრცეს ისეთმა ფილოსოფოსებმა, როგორებიც არიან: ბონავენტურა („პეტრე ლომბარდის სენტენციათა კომენტარი“ 1.8.1.2. „სამების საიდუმლოება“ 1.1.21-4.), დეკარტი („ფილოსოფიის საწყისები“. ნა-

⁹ ბრაჭული ი., დურა ნ., ზაქარიძე ა., რელიგიის ფილოსოფია, თბილისი, 2015, 245.

¹⁰ კოსმოლოგიური არგუმენტი, ღმერთის, როგორც კოსმოსისგან განსხვავებული რეალობის არსებობას, ასაბუთებს კოსმოსის არსებობის (მასში არსებული ცვლილებიდან, მიზეზობრიობიდან, მასში არსებული საგნების შემთხვევითი არსებობიდან, მთლიანად კოსმოსის არსებობის დაწყების ფენომენიდან და ა.შ.) ფაქტიდან. იხ., Craig W.L., *The Cosmological Argument from Plato to Leibniz*, Oregon, 2001.

¹¹ ტელეოლოგიური არგუმენტი, ღმერთის არსებობას ასაბუთებს კოსმოსში არსებული წესრიგის (დედამიწაზე არსებული სიცოცხლის მრავალფეროვნებიდან, სირთულიდან, უინტელექტო სხეულებში არსებული მიზანმიმართულობის ფენომენიდან, კოსმოსში არსებული ფიზიკის კანონების არსებობიდან და სხვა) არსებობიდან. იხ., Manson N.A., *God and Design*, Routledge; USA, 2003.

¹² იხ., Feinberg P.D., Geisler N.L., *Introduction to Philosophy: A Christian Perspective*, Baker Academic, 1987, 287-305.

¹³ *The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers*, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965, Introduction; Craig W.L., *Reasonable Faith: Christian Truth and Apologetics*, Crossway Books, 2008, 95-96.

ნილი 1. თავი 14.18.20. „მეტაფიზიკური მედიტაციები“, მესამე მედიტაცია, მეხუთე მედიტაცია), სპინოზა („ეთიკა“, ნაწილი 1.), ლაიბნიცი („იმის შესახებ, რომ ყველაზე სრულყოფილი არსება არსებობს“), ჰეგელი (ლექციები ფილოსოფიის ისტორიაში ნაწილი 3. „შუა და ახალი დროის ფილოსოფია“. თავი - ანსელმ კენტერბერიელი.), ნორმან მალკოლმი („ფილოსოფიური მიმოხილვა“), ჩარლზ ჰარისონი („ადამიანის მიერ ღმერთის ხედვა“), უილიამ ლეინ კრეიგი („ 5 არგუმენტი ღმერთის არსებობის სასარგებლოდ“ თავი - ონტოლოგიური არგუმენტი) და მრავალი სხვა. მისი კრიტიკოსები კი არიან შემდეგი მოაზროვნეები: ბერი გაუნილო („ნიგნი უგუნურის დასაცავად“), თომა აქვინელი („თეოლოგიის შეჯამება“ 1. 2.1.) უილიამ ოკამი (პეტრე ლომბარდის სენტენციათა კომენტარი“, ნიგნი 1.), ჯონ ლოკი („გამოკვლევა ადამიანური გონების შესახებ“), დევიდ ჰიუმი („დიალოგები ბუნებრივი რელიგიის შესახებ“ IX ნაწილი), იმანუელ კანტი („წმინდა გონების კრიტიკა“ თავი - ღმერთის არსებობის ონტოლოგიური არგუმენტის შეუძლებლობის შესახებ), არტურ შოპენჰაუერი („საკმაო საფუძვლის კანონის ოთხგვარი ფესვის შესახებ“), ბერტრან რასელი („დასავლური ფილოსოფიის ისტორია“ თავი - ლაიბნიცი) და მრავალი სხვა¹⁴. როგორც ვხედავთ, ამ არგუმენტის შესახებ კამათი, უკვე 900 წელიწადზე მეტია მიმდინარეობს¹⁵. ამ არგუმენტისადმი ასეთი გამძაფრებული ინტერესის გამო, მრავალმა თანამედროვე (XX საუკუნის დასაწყისიდან, ვიდრე დღემდე¹⁶) ფილოსოფოსმა და თეოლოგმა ცალკე ნიგნი დაწერა ამ არგუმენტის შესახებ, რომელშიც სიღრმისეულად გამოიკვლია ის¹⁷. სწორედ ამ

¹⁴ The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965, Introduction; Oppy G., Arguing about Gods, Cambridge University Press, 2009; Oppy G., Ontological Arguments and Belief in God, UK, 2007.

¹⁵ ბრაჭული ი., დურა ნ., ზაქარიძე ა., რელიგიის ფილოსოფია, თბილისი, 2015, 96.

¹⁶ თათარაშვილი თ., ლექციები ფილოსოფიის ისტორიაში, თბილისი, 2019, 3.

¹⁷ Oppy G., Ontological Arguments, 1996, <ly/Bur8> [03.24.2019]; The Many-Faced Argument: Studies on the Ontological Argument for the

კონტექსტში, ალსანიშნავია ერთი გარემოება. ამ არგუმენტისადმი ასეთ დიდ ინტერესს, შეუძლებელია არანაირი გამობატულება არ ჰქონოდა ქართველი ფილოსოფოსების და თეოლოგების ნაშრომებში. სწორედ ამის გამო, ამ არგუმენტის კვლევაში, უკვე დიდი ხანია ჩართული არიან ქართველი ფილოსოფოსები და თეოლოგები. კერძოდ, ამ არგუმენტის კვლევა განახორციელეს ისეთმა ქართველმა ფილოსოფოსებმა და თეოლოგებმა, როგორებიც არიან: შალვა ნუცუბიძე¹⁸, კოტე ბაქრაძე¹⁹, გურამ თევზაძე²⁰, ნინო ფიფია²¹, ვაჟა ვარდიძე²², თეიმურაზ ბუაძე²³, ნოდარ ნათაძე²⁴, ვიქტორ რცხილაძე²⁵, ზურაბ ხასაია²⁶, თეიმურაზ თათარაშვილი²⁷, ზურაბ ეკალაძე²⁸, და მრავალი სხვა. ეს კი აჩვენებს, რომ ამ არგუმენტის შესახებ ინტერესი, დღესაც დიდია როგორც ზოგადად მსოფლიოში, ასევე კონკრეტულად საქართველოში. მეორე მხრივ, რადგან ონტოლოგიური არგუმენტის განხილვა, მრავალ ასპექტს გულისხმობს და ყველა ასპექტის ჩატევა მცირე მოცულობის ნაწერში შეუძლებელია, ჩემი მიზანია, მიმოვიხილო ამ არგუმენტის ის ვარიაცია, რომელიც ყველაზე მეტად საინტერესო

Existence of God, Edited by J. Hick, Eugene, 1967, Harrelson K.J., The Ontological Argument from Descartes to Hegel, USA, 2008; Dombrowski D.A., Rethinking the Ontological Argument: A Neoclassical Theistic Response, New York, 2006; The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965.

¹⁸ ნუცუბიძე შ., შრომები, ტ. III, თბილისი, 1974, 178-179.

¹⁹ ბაქრაძე კ., რჩეული ფილოსოფიური თხზულებანი, ტ. VI, თბილისი, 1972, 99-127, 209-240.

²⁰ თევზაძე გ., შუა საუკუნეების ფილოსოფიის ისტორია, თბილისი, 1996; ასევე, იხ., თევზაძე გ., იმანუელ კანტი, თბილისი, 1974, 409-415.

²¹ ფიფია ნ., ბერტრან რასელი: კანტის კონცეფციათა კრიტიკა და ინტერპრეტაცია, თბილისი, 2015, 108-119

²² ვარდიძე ვ., ფუნდამენტური თეოლოგია, ნაწ. I, თბილისი, 2011, 107-118

²³ ბუაძე თ., ფილოსოფოსთა ღმერთი, ჟურნ. „გული გონიერი“, N10, 2015.

²⁴ ნათაძე ნ., თომა აქვინელის ფილოსოფია, თბილისი, 1973, 84-85.

²⁵ რცხილაძე ვ., XX საუკუნის გერმანელი მოაზროვნეები ღვთის არსებობის შესახებ, თბილისი, 2010 .

²⁶ ხასაია ზ., ფილოსოფიის სისტემური კურსი, თბილისი, 2015, 59-61

²⁷ თათარაშვილი თ., ლექციები ფილოსოფიის ისტორიაში, თბილისი, 2019,

²⁸ ეკალაძე ზ., ბონავენტურა, ჟურნ. „გული გონიერი“, N7, 2014.

და ორიგინალურია. კერძოდ, ჩემი მიზანია, მოკლედ და კონსპექტირებულად მიმოვიხილო, ამ არგუმენტის ის ვარიაცია, რომელიც ფილოსოფოსმა ნორმან მალკოლმა (1911–1990) წარმოადგინა, რადგან ამ ფილოსოფოსის მიერ ონტოლოგიური არგუმენტის ახლებული ფორმულირება და დაცვა, ჩემი აზრით, ყველაზე ორიგინალური (ამას ადასტურებს ის ფაქტი, რომ ონტოლოგიური არგუმენტის მალკოლმისეულ ვარიაციას, ყურადღება მიაქცია რიჩარდ ტეილორმა²⁹, კარლოს ალვინ პლანტინგამ³⁰, გრემ ოპიმ³¹ და მრავალმა სხვა ფილოსოფოსმა), საინტერესო და მნიშვნელოვანია. ამის გამო, ჩემი მიზანია, მოკლედ და კონსპექტირებული სახით მიმოვიხილო ონტოლოგიური არგუმენტის მალკოლმისეული ვარიაცია.

II.

ნორმან მალკოლმი (1911-1990) არის მე-20 საუკუნის გამორჩეული ფილოსოფოსი და თეოლოგი. ის იკვლევდა რელიგიის ფილოსოფიის, ენის ფილოსოფიის, მოდალური ლოგიკის, ანთროპოლოგიის და სხვა მსგავსი თემატიკის (ფილოსოფიურ–თეოლოგიური) საკითხებს³². მიუხედავად ამ ყოველივესი, მან მაინც სწორედ იმით გაითქვა სახელი, რომ ღრმად გამოიკვლია ონტოლოგიური არგუმენტი, შექმნა მისი ახალი ფორმულირება და ის დაცვა ტრადიციული (გაუნილო და კანტი) კრიტიკისგან³³. სწორედ ამიტომ, ჩემი მიზანია, მოკლედ მიმოვიხილო ონტოლოგიური არგუმენტის მალკოლმისეული ვარიაცია.

ნორმან მალკომის აზრით, ანსელმ კენტერბერიელის „პროსლოგიონში“, წარმოდგენილია ონტოლოგიური არგუმენტის 2 განსხვა-

²⁹ The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965, XIII.

³⁰ იქვე, 160-171.

³¹ Oppy G., Ontological Arguments and Belief in God, UK, 2007.

³² McDonough R., Norman Malcolm (1911-1990), <t.ly/FShV> [12.06.2020]

³³ The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965, 136.

ვებულის ვარიაცია, რომელსაც ის (ანსელმი) ერთმანეთისგან არ ანსხვავებს. პირველი ვარიაცია მოცემულია ამ ნაშრომის II თავში, ხოლო მეორე ვარიაცია მოცემულია იგივე ნაშრომის III თავში. მეორე თავში, არგუმენტს შემდეგი სახე აქვს. ტერმინ „ღმერთში“ იაზრება რეალობა, რომელზე აღმატებულის წარმოდგენაც შეუძლებელია. გონების მიღმა და გონებაში ერთდროულად არსებობა, ან უბრალოდ გონების მიღმა არსებობა, უფრო სრულყოფილებაა, ვიდრე მხოლოდ გონებაში არსებობა. ამიტომ, რადგან სიტყვაში ღმერთი ყველაფერზე აღმატებული, უდიადესი და უსრულყოფილესი არსება იაზრება, მას გონების მიღმა არსებობა, ანუ რეალური არსებობა, როგორც თვისება აუცილებლობით მიეწერება. შესაბამისად, ღმერთი არსებობს. არგუმენტის ეს ფორმა, ნორმან მალკოლმის აზრით, არასწორია, რადგან ის ეფუძნება იმ დებულებას, რომ არსებობა (უბრალოდ გონების მიღმა არსებობა) არის სრულყოფილება. მაგრამ, არსებობა არ არის სრულყოფილება, როგორც ეს გაუნილომ და კანტმა მართებულად დაასაბუთეს, გვეუბნება ნორმან მალკოლმი. მიუხედავად გაუნილოს და კანტის სწორი შენიშვნისა, მალკოლმის აზრით, ონტოლოგიური არგუმენტის ის ფორმა, როგორადაც ეს „პროსლოგიონის“ მე-3 თავშია გადმოცემული, აღარ ექვემდებარება გაუნილოს და კანტის კრიტიკას, რადგან არგუმენტის ეს ფორმა, ეფუძნება არა იმ დებულებას, რომ არსებობაა სრულყოფილებაა, არამედ იმ დებულებას, რომ „არარსებობის ლოგიკური შეუძლებობა, ანუ აუცილებლად არსებობაა სრულყოფილება“³⁴. სწორედ ამის გამო, მალკოლმის პირველი მიზანი სწორედ იმის დასაბუთებაა, რომ არა არსებობა, არამედ აუცილებელი არსებობაა სრულყოფილება. ამ დებულების ჭეშმარიტებას ის შემდეგნაირად ასაბუთებს. ჩვენ როდესაც რაიმე საგანზე ვმსჯელობთ, მას მივანერთ გარკვეულ თვისებებს, მაგალითად იმას, რომ ამ საგანს შეუძლია ცვლილება, ფრენა, შედეგის გამოწვევა და ა.შ. ჩამოთვლილ თვისებებს თუ კიდევ ერთ თვისებას დავუმატებთ და, მაგალითად, ვიტყვი, რომ ამ საგანს შეუძლია ცოდნის მიღება, ამით ამ საგნის ცნება

³⁴ იქვე, 142.

იცვლება, რადგან მას ახალი თვისება დაემატა. მეორეს მხრივ, ჩვენ თუ ვიტყვით, რომ ამ თვისებების მქონე საგანი უბრალოდ არსებობს, ამით მისი ცნება ოდნავადაც არ შეიცვალა, რადგან ამ საგნის ცნებას, არაფერი შემატა არსებობამ. ამიტომ, მალკოლმის აზრით, გაუნილო და კანტი მართებულად აღნიშნავენ, რომ არსებობა არ არის თვისება, ანუ პრედიკატი (პრედიკატი არის ის, რას სუბიექტს მიენერება. მაგალითად: დებულება სოკრატე არის ადამიანი, სოკრატე არის სუბიექტი, ადამიანია პრედიკატი, ხოლო სიტყვა არის წარმოადგენს კოპულას³⁵. ამიტომ, კოპულა არის ის, „რაც სუბიექტს აკავშირებს პრედიკატთან“)³⁶, არამედ მხოლოდ კოპულა. მაგრამ, მათ სწორედ ის გამორჩათ მხედველობიდან, რომ აუცილებელი არსებობა თვისებაა და ამის ჩვენება, მალკოლმის აზრით, შემდეგნაირად შეიძლება. დავუბრუნდეთ წინა მაგალითს, როდესაც ჩვენ რაიმე საგანზე ვმსჯელობდით და მას გარკვეულ თვისებებს მივანერდით. ამ თვისებების მიწერის დროს, ჩვენ თუ მასზე ვიტყვით, რომ ის არსებობს აუცილებლად, (ანუ ისე, რომ მისთვის ლოგიკურად შეუძლებელია არ არსებობდეს), მაშინ ისმის კითხვა: შეიცვალა თუ ამით მისი ცნება? პასუხი მარტივია: რომ შეიცვალა, რადგან აუცილებლად არსებული საგანი განსხვავდება იმისგან, რაც არ არსებობს აუცილებლად, მაშინ როდესაც გარკვეული თვისებების მფლობელი საგნის მხოლოდ იდეა არ განსხვავდება რეალურად არსებული ამ საგნის იდეისგან. სწორედ ამიტომ, აუცილებელი არსებობა თვისება და სრულყოფილებაა, რომელიც ღმერთს, როგორც უსრულყოფილეს და უდიადეს რეალობას, ლოგიკური აუცილებლობით მიენერება. თუმცა, ნორმან მალკომი აღნიშნავს, რომ მის დასკვნის გაკრიტიკება, ორი არგუმენტით შეიძლება: 1. იქნებ ღმერთი შეუძლებელია არსებობდეს. 2. თუ ღმერთი არსებობს, მაშინ ის არსებობს აუცილებლობით. მაგრამ, ეს ვერ ადასტურებს იმას, რომ ღმერთი არსებობს. თუ ამ ორი არგუმენტის მცდარობა იქნება დასაბუთებული, მაშინ ნორმან მალკოლმის აზრით, ონტოლოგიური არგუმენტი სწორია.

³⁵ იხ., Кант И., Критика Чистого Разума, Перев. Н. Лосский, Азбука, 2019, 485-493.

³⁶ „კოპულა“, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, იხ., <ly/KFe6> [12.06.2020]

ამის გამო, მისი მიზანი, სწორედ ამ ორი არგუმენტის გაბათილებაა. დასახელებული ფილოსოფოსი, პირველი არგუმენტის კრიტიკას, შემდეგი ფორმით წარმოადგენს. პირველი არგუმენტი მაშინ იქნებოდა სწორი, თუ ღმერთის იდეა იქნებოდა თვითკონტრადიქტორული იდეა, რომელიც არამართო არ არსებობს, არამედ შეუძლებელიც არის არსებობდეს. მაგრამ, ღმერთის იდეა, რომელშიც უსრულყოფილესი, უდიადესი, ულიმიტო და აუცილებლად არსებული რეალობა იაზრება, არ შეიცავს ლოგიკურ წინააღმდეგობას, რადგან ეს იდეა არ არის კუთხეებიანი წრის, მრგვალი კვადრატის და მსგავსი თვითკონტრადიქტორული იდეების იგივეობრივი. შესაბამისად, ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, რადგან მის იდეაში არ არის ლოგიკური წინააღმდეგობები. ამის გამო, დებულება, რომ ღმერთი შეუძლებელია არსებობდეს, აუცილებლად მცდარია. მეორე არგუმენტს კი მალკოლმი შემდეგნაირად აბათილებს. მალკოლმის აზრით, კატერუსი, კანტი და სხვა ფილოსოფოსები ეთანხმებიან იმ დებულებას, რომ თუ ღმერთი არსებობს, მაშინ ის არსებობს აუცილებლობით. თუმცა, აქვე აღნიშნავენ, რომ ღმერთს, აუცილებელი არსებობა, მხოლოდ მაშინ მიენერება, თუ ის არსებობს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ღმერთი, ანუ აუცილებლად არსებული რეალობა არ არსებობს. შესაბამისად, ის ფაქტი, რომ თუ ღმერთი არსებობს, მაშინ ის აუცილებლობით იარსებებს, ვერ ადასტურებს იმას, რომ ის მართლაც არსებობს, რადგან ღმერთს აუცილებელი არსებობა მას შემდეგ მიენერება, რაც ჩვენ რაიმე გზით (ონტოლოგიური არგუმენტის მიერ არჩეული გზისგან განსხვავებული გზით) გვეცოდინება, რომ ის არსებობს და არა იმით, რომ მის ცნებაში იაზრება აუცილებლად არსებული რეალობა. ამ არგუმენტს ნორმან მალკოლმი შემდეგნაირად პასუხობს. აუცილებლად არსებული საგანი, ნიშნავს იმას, რომ მისთვის ლოგიკურად შეუძლებელია არ არსებობდეს. ეს კი თავის მხრივ ნიშნავს იმას, რომ თუ მისი არსებობა შესაძლებელია, მაშინ ის არა უბრალოდ არსებობს, არამედ არსებობს ისე, რომ მისთვის მხოლოდ არსებობაა შესაძლებელი, რადგან მისთვის არარსებობა შეუძლებელია. ამიტომ, დებულება, რომ თუ ღმერთი არსებობს, მაშინ ის

აუცილებლობით არსებობს, მაგრამ ის შესაძლებელია არც არსებობდეს, შემდეგი 2 მიზეზის გამოა ლოგიკურად არასწორი დებულება: 1. დებულება, თუ ღმერთი არსებობს, მაშინ ის არსებობს აუცილებლობით, გულისხმობს იმას, რომ ღმერთის არსებობა შესაძლებელია. ახლა წარმოვიდგინოთ, რომ ღმერთი არ არსებობდა წარსულში, არ არსებობს აწმყოში და არ იარსებებს მომავალში. თუ ეს ასეა, მაშინ რამდენად სწორია იმის თქმა, რომ ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, მიუხედავად იმისა, რომ ის დროის არცერთ კატეგორიაში (წარსული, აწმყო და მომავალი) არ არსებობდა? ამ კითხვაზე პასუხი მარტივია, რომ ამის თქმა ლოგიკურად არასწორია, რადგან ტერმინი შესაძლებელია ნიშნავს იმას, რომ ის პრინციპულად განხორციელებადია. მაგრამ, თუ ღმერთის არსებობის შესაძლებლობა არასდროს არ აქტუალიზირდა, ესეგი ეს შეუძლებელიც არის. ამიტომ, დებულება, რომ ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, მაგრამ ის არასდროს არ არსებობდა და იარსებებს, ლოგიკურად არასწორია დებულებაა. 2. მეორეს მხრივ, თუ აუცილებლად არსებული რეალობის, ანუ ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, მაგრამ ის არ არსებობს ახლა, ეს გულისხმობს იმის აღიარებას, რომ ღმერთი ან არსებობდა წარსულში და ახლა არ არსებობს, ან არ არსებობს ახლა, მაგრამ შეუძლია (ანუ, აწმყოში არარსებულმა ღმერთმა, არსებობა დაინყოს მომავალში) იარსებოს მომავალში. მაგრამ, ასეთი მსჯელობაც არასწორია ნორმან მალკოლმის აზრით³⁷, რადგან თუ იყო დრო, როცა ღმერთი არ არსებობდა და შემდეგ დაინყო არსებობა გარეგანი მიზეზის, ან მიზეზების დახმარებით, ეს ორი ასპექტით ეწინააღმდეგება ღმერთში აუცილებელი არსების გააზრებას. ერთის მხრივ, აუცილებლად არსებული რეალობისთვის, შეუძლებელია არარსებობა, თუ მისი არსებობა შესაძლებელია. ამიტომ, იმის თქმა რომ ღმერთს შესაძლოა გარკვეულ დროს არ ეარსება, არასწორია, რადგან შეუძლებელია ერთიდაიგივე სინამდვილისთვის არარსებობა შეუძლებელი იყოს და ამავე დროს მას გარ-

³⁷ The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965, 143-156.

კვეულ დროს არც ეარსება. მეორეს მხრივ, თუ აუცილებლად არსებულმა საგანმა დაიწყო არსებობა, მაშინ ამას ქონდა მისგან განსხვავებული და მის მიღმა მყოფი მიზეზი, ან მიზეზები. მაგრამ, ესეც არასწორია, რადგან აუცილებლად არსებული საგანი, თუ მისი არსებობა შესაძლებელია, ის მხოლოდ საკუთარი თავიდან და საკუთარი თავის დახმარებით არსებობს მარადიულად და მას არ აქვს გარეგანი შექმნელი, ან შემნარჩუნებელი მიზეზი, ან მიზეზები, რაც იმას ნიშნავს, რომ თუ მისი არსებობა შესაძლებელია, მაშინ ის არსებობს ისე, რომ მისთვის შეუძლებელია არსებობის დაწყება, ან შეწყვეტა, რადგან არსებობს მარადიულად და მხოლოდ საკუთარი თავის დახმარებით. ამ ორი მიზეზის გამო, დებულება, რომ ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, მაგრამ ის შესაძლოა არც არსებობდეს, ლოგიკურად არასწორი დებულებაა. ამ ყოველივედან გამომდინარე, ფრაზა, რომ ღმერთის, ანუ აუცილებლად არსებული რეალობის არსებობა შესაძლებელია, მაგრამ ეს ვერ ადასტურებს იმას, რომ ის მართლაც არსებობს, ორი მიზეზის გამოა ლოგიკურად არასწორი ფრაზა. ეს კი, თავის მხრივ, ნიშნავს შემდეგს: 1. თუ ღმერთის, როგორც უსრულყოფილესი, უდიადესი და ულიმიტო რეალობის არსებობა შესაძლებელია, მაშინ ის არსებობს აუცილებლობით, ანუ ისე, რომ მისთვის ლოგიკურად შეუძლებელია არარსებობა³⁸; 2. ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, რადგან მისი იდეა არ არის თვით-კოტრადიქტორული. ამ ორი დებულებიდან კი ლოგიკური აუცილებლობით გამომდინარეობს დასკვნა, რომ ღმერთი არსებობს რეალურად ისე, რომ მისთვის შეუძლებელია არარსებობა, ანუ ის არსებობს აუცილებლობით.

როგორც ზემოთ ვნახეთ, მალკოლმის ონტოლოგიური არგუმენტის ვარიაციის ორიგინალურობა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ ის ასაბუთებს შემდეგი დებულების³⁹ ჭეშმარიტებას: თუ

³⁸ იქვე, 136-160.

³⁹ იმ დებულების დასაბუთება, რომ ღმერთის იდეა არ არის თვითკონტრადიქტორული იდეა და, შესაბამისად, მისი არსებობა შესაძლებელია, არ არის მალკოლმის ორიგინალური მოსაზრება, რადგან იგივე დებულების ჭეშმარიტებას, ჯერ კიდევ ფილოსოფოსი და ლოგიკოსი ლაიბნიცი

დებულება ღმერთის არსებობის შესაძლებლობა სწორია (ის, რომ თავად ამ დებულების ჭეშმარიტებას, მალკოლმი არგუმენტირებულად ასაბუთებს, ეს უკვე ვნახეთ), მაშინ თავად ამ დებულების ჭეშმარიტება მოიცავს მეორე დებულების ჭეშმარიტებასაც, რომელიც ამბობს შემდეგს: ღმერთი არსებობს აუცილებლობით, ანუ ისე, რომ მისთვის ლოგიკურად შეუძლებელია არარსებობა. ამ დებულების (ღმერთის არსებობის შესაძლებლობა, ლოგიკური აუცილებლობით მოიცავს მის რეალურ და აუცილებელ არსებობასაც) ჭეშმარიტების დასაბუთებით კი, მალკოლმმა ადამიანებს დაანახა შემდეგი რამ: დებულება, ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, მაგრამ, ის შესაძლოა არც არსებობდეს, ლოგიკურად არასწორი დებულებაა, ჩვენ თუ ვიღებთ და ვაღიარებთ ღმერთის კლასიკურ (ანსელმისეულ დეფინიციას, რომელსაც ეთანხმება კლასიკური იუდეურ-ქრისტიანული თეოლოგია⁴⁰) დეფინიციას, რომ ღმერთი არის უდიადესი და უსრულყოფილესი რეალობა, რომელზე აღმატებულის წარმოდგენაც შეუძლებელია⁴¹. ამ ყოველივედან გამომდინარე, ნორმან მალკოლმი აკეთებს შემდეგ გაბედულ დასკვნას: ღმერთის ცნებიდან მისი არსებობის წარმატებით დასაბუთება, დღესაც (მიუხედავად იმისა, რომ ამ არგუმენტის კრიტიკა, გაუნილომ, კანტმა და სხვა ფილოსოფოსებმა განახორციელეს) შესაძლებელია, ჩვენ თუ აქცენტს „პროსლოგიონის“ III თავზე გავაკეთებთ და მასში გადმოცემული აზრების, მოდალური ლოგიკით დაცვას მოვახდენთ.

(1646-1716) ასაბუთებდა. იხ., Leibniz G.W., That a Most Perfect Being Exists, English Translation, <t.ly/gluU> [12.06.2020] ამ დებულებიდან გამომდინარე, მეორე დებულების (თუ ღმერთის არსებობა შესაძლებელია, მაშინ ის არსებობს აუცილებლობით) ჭეშმარიტება, მალკოლმმა ისე დაასაბუთა, რაც უკვე ლაიბნიცთან არ გვხვდება. სწორედ ამაშია მალკოლმის ორიგინალურობა.

⁴⁰ Horn T., Answering Atheism: How to Make the Case for God with Logic and Charity, USA, 2013, 16.

⁴¹ The Ontological Argument: From St. Anselm to Contemporary Philosophers, Edited by A. Plantiga, Macmillan, 1965, 136-160.

III.

როგორც ვნახეთ, ამ მცირე მოცულობის ნაშრომში, მე განვიხილე ონტოლოგიური არგუმენტის მალკოლმისეული ვარიაცია, ანუ ის საკითხი, თუ როგორი ფორმულირება მოახდინა მალკოლმმა ამ არგუმენტის, რაზე გააკეთა აქცენტი და როგორც დაიცვა ონტოლოგიური არგუმენტის მისეული ვერსია, ამ არგუმენტის კლასიკური კრიტიკისგან (ამ არგუმენტის კლასიკური კრიტიკის ავტორები, მალმოდმის აზრით, როგორც ეს ვნახეთ, გაუნილო და კანტი არიან). თუმცა, სანამ ამ საკითხის განხილვაზე გადავიდოდი, მე მოკლედ განვიხილე ის თუ რა არის ონტოლოგიური არგუმენტი, როგორ იგება ის, რომელი ფილოსოფოსები იცავდნენ მას, ვინ არიან მისი კრიტიკოსები და რომელმა ქართველმა ფილოსოფოსებმა მიაქციეს ამ არგუმენტს განსაკუთრებული ყურადღება. ამ საკითხების მოკლე მიმოხილვა, აუცილებელი იყო, რადგან მის გარეშე, ჩვენ ვერ გავიგებდით იმას, თუ რატომ მოახდინა მალკოლმმა ამ არგუმენტის ახლებული ვარიაციის შემუშავება და მისი აპოლოგია (აპოლოგია ნიშნავს, რაიმე პოზიციის ინტელექტუალურ დაცვას⁴²).

როგორც ამ ნაშრომის შესავალში იყო აღნიშნული, ონტოლოგიური არგუმენტის განხილვა, მისი კრიტიკა, ან დაცვა და ზოგადად იმაზე კამათი, არის თუ არა სწორი ეს არგუმენტი, ან მისი რომელიმე ვარიაცია, უკვე 900 წელიწადზე მეტია მიმდინარეობს⁴³. ეს კი აჩვენებს, რომ ეს არგუმენტი, დღესაც აქტუალურია, რადგან დღესაც მიმდინარეობს ამ საკითხზე კამათი, ფილოსოფოსთა, თეოლოგთა, მეცნიერთა, და ლოგიკოსთა შორის. ამის გამო, აუცილებელია, ამ არგუმენტის ფილოსოფიურ–თეოლოგიური ანალიზი და მისი ღრმა შესწავლა, რადგან ეს ყოველივე, ადამიანის ინტელექტს, ეხმარება ცნებების სწორ ანალიზში, ანალიტიკური და ლოგიკური აზროვნების დახვეწაში, მოდალური ლოგიკის შესწავლაში, ისევე როგორც, ამ არგუმენტის შესწავლა,

⁴² Craig W.L., *On Guard: Defending Your Faith with Reason and Precision*, USA, 2010, 3.

⁴³ იხ., Oppy G, *Ontological Argument and Belief in God*, USA, 2007.

ყველა პოზიციის მქონე (ათეისტი, თეისტი, პანთეისტი, ჰენოთეისტი და ა.შ.) ადამიანს, ეხმარება იმაში, რომ მის მიერ ღმერთზე საუბარი, იყოს მაღალი დონის და ფილოსოფიურ-თეოლოგიურად დახვეწილი. სწორედ ამ მიზეზების გამო მოვახდინე, ამ არგუმენტის ზოგადი და მისი ერთი კონკრეტული ვარიანტის მოკლე განხილვა, რომ ადამიანებს არამარტო ზოგადი ინფორმაცია მიეღოთ ამ არგუმენტზე, არამედ ამ ინფორმაციის გაცნობით, მათში აღძრულიყო სირვილი იმისა, რომ ამ არგუმენტის უფრო ღრმა კვლევაში შესულიყვნენ და თავად დაენერათ სტატიები და წიგნები ამ არგუმენტზე. ამიტომ, ამ სტატიის ნაკითხვით, თუ ერთი ადამიანი მაინც დაინტერესდება ამ არგუმენტით იმ დონეზე, რომ დაინყებს წიგნების, სტატიების კითხვას ამ არგუმენტზე, ან გადაწყვეტს თავად დაწეროს თუნდაც მცირე მოცულობის ნაშრომში ამ საკითხზე, მაშინ ამ სტატიის მიზანს, შესრულებულად ჩავთვლი.

NORMAN MALCOLM'S ONTOLOGICAL ARGUMENT

Bakar Kavtaradze*

In this paper authors discusses ontological arguments, many variations of it, philosophers who critic, or defense these arguments and so on. After this, researcher discusses Modal Versions of the Argument (ontological arguments) by Norman Malcolm. This philosopher used modal logic and tried to revise and defense these arguments. Because of all this, author's goal is to give reader basic information about the ontological argument and one particular variation of it.

Key words: Argument, God, Ontological, Modal Logic, Existence, Possible, Potentiality, Variation.

* Researcher at the Institute for Theology and Philosophy of Sul Khan-Saba Orbeliani University. b.qavtaradze@sabauni.edu.ge